

4. Co budou dělat? Kam se podějí?

Je snad tato kniha zaměřena příliš politicky a málo společensky? Je-li tomu tak, děje se tak proto, že se sociální realita buď utváří sama, a v tom případě pro ni toho nemůžeme příliš udělat, nebo je utvářena politikou, tj. dobrou či špatnou politikou sociálních intervencí. Mě nezajímá již utvořená společnost, nýbrž ta společnost, kterou utváříme nyní. Což neznamená, že bychom neměli mít ponětí o setrvačných endogenních společenských procesech. A právě v tomto směru si teď kladu otázku, jaký bude sociálně-ekonomický osud nedávné vlny imigrantů. Jinými slovy: také jim se podaří vyšplhat po příčkách společenského žebříčku, jako se to podařilo předchozím imigrantům? Nebo tentokrát zůstanou při zemi, na své původní úrovni?

Předesílám, že tyto otázky nesouvisejí s udělením občanství imigrantovi. Na tomto místě je irelevantní, zda se jeho politické začlenění zdařilo nebo zda ztroskotalo. Získání nového občanství totiž rozhodně neznamená získání nových pracovních dovedností a úsilí. Protagonistou románu *Donnarumma v útoku*, o němž skvostně vypráví Ottiero Ottieri, byl Ital ochotný vykonávat jakoukoli činnost právě proto, že nic neuměl. Obyvatelé riodejaneirských favel jsou rodilí Brazilci. Po celém světě obklopují naše megalopole provizorní kolonie (*bidonvilles*), které vznikly před příchodem imigrantů, existovaly a dosud existují i bez jejich přispění.

Jedná se tedy o problém související s kvalifikací. Otázka pak zní, do jaké míry se trh práce v 21. století podobá trhu z předchozího století. Jestliže se mu (dost) podobá, je ještě stále schůdná cesta *from rags to riches* (od hader k bohatství). Pokud se mu ale nepodobá, mění se ona formulace na *from rags to rags*: v hadrech se začíná, v hadrech se končí.

V minulosti byla nekvalifikovaná pracovní síla na trhu práce čímsi normálním. Nejenže byla potřebná, ale nepředstavovala ani „prokletou“ podskupinu pracujících. Samozřejmě, že dnes je „masa pro kanóny“ (tak se říkalo za první světové války nejubožejším pěšákům) pořád třeba, ovšem stále vzácněji a v klesajícím množství. Globalizovaný trh práce je nezbytně trhem, jehož soutěživost se zakládá na dematerializaci ekonomiky a na technizaci. Je to tedy trh práce, který dává přednost *skills*, specializaci a specializovaným pracovníkům, a odsouvá na okraj či nechává beznadějně vzadu ty, kteří dokážou pracovat jen manuálně. Ve Spojených státech mají úspěch Indové a všeobecně Asiaté, kteří vyvázejí vysoce kvalifikovanou pracovní sílu nebo pracovníky obdobně vynikající houževnatostí a pílí.⁴⁹ Nijak zvlášt se naopak nedaří Hispáncům a většina amerických černochů navzdory veškerým snahám afirmativní akce ustrnula v ghettech, z nichž není úniku.

Odpověď tedy zní, že se trh práce radikálně mění. Třetí svět, který dotírá na evropské brány, však dodává pracovní sílu uzpůsobenou pro minulé časy, nikoli pro ty budoucí. A ve srovnání s minulostí též dodává sílu podřadnější. Většinu imigrantů, již vybudovali „americký národ“, tvořili Evropané, kteří měli určitou pracovní morálku, nebo přinejmenším vůli a pracovní nasazení. Nová imigrace přicházející z Latinské Ameriky do Spojených států a z Afriky a středoziemních oblastí do Evropy naopak většinou pochází z pohodlnějších kultur či kultur preferujících „pomalou práci“ a není (až na individuální výjimky) *achievement oriented*.

Ale i kdyby tomu tak nebylo, potíž je v tom, že nekvalifikované pracovní síly je zapotřebí stále méně, zatímco imigrace z třetího světa sestává ze sil málo vzdělaných a ne-

snadno zaškolitelných. Rozevírají se tu tedy nůžky, které dávají tušit, že míra nezaměstnanosti nového „masa pro kanóny“ neustále poroste. Větší bude míra jeho nezaměstnanosti, větší bude také jeho společenská marginalizace. Než se pustíme do dlouhodobých prognóz, pozastavme se nad některými dobře známými skutečnostmi.

Ony známé skutečnosti – protože se již uskutečnily a byly prostudovány – souvisejí s latinskoamerickou imigrací ve Spojených státech. Harvardský profesor Marcelo Suarez-Orozco, řídící *Harvard Immigration Project*, nastiňuje následující obrázek (2001, s. 18–19): hispánští imigranti, kteří mají bídné vzdělání a žádné *skills*, „obvykle zakotví u špatně placených prací, jež neumožňují žádnou vertikální mobilitu. Navíc tito imigranti většinou sídlí ve velmi chudých oblastech s rasovou segregací, kde se nedostává významných pracovních příležitostí“. Proto těmto imigrantům „nezbývá než posílat své děti do škol v zónách zasažených drogami, prostitucí a gangsterismem mladistvých“. A tak je chudý imigrant připraven i o „ten nejcennější statek – tedy o možnost doufat v budoucnost“.

Tento obrázek je vskutku znepokojivý. A předjímá tíživý evropský scénář. Protože se při jeho přesunu do Evropy vynoří mnoho přitěžujících okolností. Za prvé: islámský imigrant je ještě méně integrovaný a integrovatelný (z čehož plyne, že je jeho postavení na okraji společnosti ještě zaručenější). Za druhé: africký imigrant často přísluší ke kultuře, jež se mnohem více vyznačuje „pomalou prací“, než je tomu v případě „barevných“ amerických Hispánců. Za třetí: v těchto letech panuje ve Spojených státech plná zaměstnanost, zatímco Evropa trpí vysokou nezaměstnaností. Proto americkému odborně neuplatněnému imigrantovi odpovídá v Evropě trvale nezaměstnaný imigrant. Trvale proto, že

globální ekonomika si vynucuje snižování počtu nekvalifikovaných sil, zatímco trh s imigranty tento počet zvyšuje a násobí. Tyto přitěžující okolnosti společně vytvářejí neblahou sestupnou spirálu stagnace. Neboť děti, vnuci i pravnuci těchto imigrantů ustrnou na nekvalifikované úrovni první generace.

Kam se mezitím nezaměstnaní podějí? Ve dne se budou potloukat po ulicích; ale v noci? V noci skončí někde na bídné periferii a v již existujících *bidonvilles* a nakonec by mohli v Evropě vytvořit podobné Soweto (či spoustu „malých Sowet“), jaké přiléhá k jihoafrickému Johannesburgu. Nedejbože. Abychom tomu zabránili, je nutné, aby se počty udržely nízké a aby byl imigrant, kterému je umožněno do země vstoupit, zaměstnatelný. Kdo nemá práci, nemůže bydlet, neboť ani veřejná výstavba není bezplatná.

I bez připomínání Soweta už platí, že evropská města dávno obklopují zchátralé periferie, jejichž obyvatelé se buď živí zločinem, nebo alespoň žijí na pokraji zločinnosti a v klimatu plném gangsterismu, násilí a otupění. Pochopím, že americký i evropský imigrant z první generace vnímá příchod do země blahobytu jako úspěšný útěk před hladem, ne-li přímo útěk z pekla. Ovšem pouze první generace porovnává minulou a současnou skutečnost. U dětí a vnuků se porovnávání vytrácí. Je to stejné, jako bychom řekli, že rapidně ubývá nadšení z nového života v nové zemi. Tato cesta nás tedy přivede k městu, jež bude pro všechny nesnesitelné. Je vskutku zapotřebí vykročit jinudy.